

BUTLLETÍ

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any V

Març de 1980

N.º 15

Grup d'Estudis Sitgetans. Memòria 1979

Per quarta vegada tinc la satisfacció i l'honor de presentar als socis del G.E.S. la memòria anyal.

Durant l'any 1979 s'han donat d'alta vint nous socis, sobrepasant, d'aquesta manera, el centenar, fita que ens demostra que a Sitges es té força interès, dintre del que cap, per la tasca, tan sovint callada, de la nostra entitat. Hem hagut de lamentar, però, la baixa per defunció de Josep Carbonell i Gener, escriptor, polític, historiador, Fill Predilecte de Sitges, que traspassà repentinament el dia 15 de juliol. No cal ara repassar la seva exemplar trajectòria cultural al servei de Sitges i de Catalunya. Recordarem, però, molt especialment que des del primer moment va fer costat al G.E.S. i mai no ens va faltar la seva crítica constructiva, el seu valuós consell i el seu entusiasma encoratjament. Col·laborà, també, en el nostre «Butlletí» i en les nostres publicacions.

L'Assemblea del G.E.S. s'ha reunit sis vegades per complir amb la finalitat bàsica de l'associació, el contacte i canvi d'impressions, informacions i coneixements entre els nostres socis. En elles s'ha parlat dels següents temes: el 23 de febrer parlà Vicenç Carbonell i Virella sobre *Història d'Olivella*; el 29 de març Santiago Buscató sobre *l'Estructura econòmica de Sitges l'any 1978*; el 4 de maig mossèn Santiago Casanova disertà sobre *Els Goigs de la Parròquia i terme de Sitges*; el 22 de juny ho féu Vinyet Panyella sobre la *Història de la Institució Notarial a la vila de Sitges*; el 18 d'octubre parlà Ventura Sella sobre la *Història de la controvèrsia "Regula Magistri" - "Regula Sancti Benedicti"*, resum de la seva interessant tesi de llicenciatura, i, per fi, el 21 de desembre, féu ús de la paraula Jacint Sastre Tutusauss sobre el tema *El cavaller Bernat de Fonollar com a senyor de Sitges (1306-1326)*.

La Junta Directiva s'ha reunit com a tal vuit vegades, per a resoldre diverses qüestions de tràmit de l'entitat. Ha sofert una modificació en la seva composició, ja que per causa d'haver estat nomenat per a un important càrrec de «La Caixa» a Barcelona el Sr. Santiago Buscató es veié obligat a deixar el càrrec de tresorer el dia 22 de juny. El dia 18 d'octubre, i a proposta de la Junta l'Assemblea acceptà per unanimitat el senyor Antoni Ibàñez i Escoda per a cobrir el lloc vacant.

Passant a les activitats externes de l'entitat i concretament, al camp de les publicacions, hem de dir que l'any 1979 ha estat menys afortunat que l'anterior. Únicament s'ha entregat el volum quart de la col·lecció «Estudis Sitgetans», corresponent a l'edició segona del llibre d'Emerèncià Roig *Sitges dels nostres avis*, que ha estat enriquida amb cinc il·lustracions del propi Emerèncià Roig, els gravats de les quals es conservaren a l'impremta «El Eco de Sitges» i que han estat cedits al G.E.S. amb aquest motiu.

Altres dos volums són a l'impremta. Es tracta, en primer lloc, de la *Geografia de la Vila de Sitges*, obra escrita el 1893 per Josep Soler i Cartró i encara inèdita, i *Esquema històric dels sis anys napoleònics a Sitges*, compilació d'articles de Josep Carbonell i Gener publicats al nostre «Butlletí» i a «El Eco», preparada pel propi Carbonell i entregada per ell mateix al G.E.S. molt poc temps abans de morir perquè la nostra entitat tingués cura de la seva publicació, cosa que ha estat possible gràcies al patrocini de l'Il·lustríssim Ajuntament de Sitges. En la col·lecció «Quaderns» s'han editat els números 5 i 6. El primer conté el text de la *Crida per a la Verema 1979*, pronunciada per Vinyet Panyella al Saló d'Or de Maricel amb motiu de la XIX Festa de la Verema el dia 16 de setembre. L'esmentada edició ha estat possible gràcies al generós patrocini dels senyors Torres, de Vilafranca del Penedès, propietaris dels acreditats cellers Miquel Torres. El número 6 correspon a l'article de David Jou i Mirabent *L'escultor Pere Jou*, aparegut a la Miscel·lània Penedesenca 1978, de la qual el nostre quadern és un extret.

Pel que fa al «Butlletí» durant l'any 1979 ha sofert grans retards en la seva aparició trimestral, de manera que el corresponent al darrer trimestre sortirà ja dins l'any 1980. S'hi han publicat articles i treballs d'Isabel Coll, David Jou, Vinyet Panyella, Santiago Casanova, Jacint Picas, J. i M. Miret, Vicenç Carbonell i Virella, Angels Parés, Lluís Jou, Antoni Vigó i Ignasi M. Muntaner. Per al patrocini del «Butlletí» s'ha comptat amb el valuós suport de la Caixa de Pensions per a la Velleja i d'Estalvis de Catalunya i Balears.

Com l'any passat, amb les nostres publicacions hem mantingut intercanvis amb l'Institut d'Estudis Penedesencs, el Museu de Vilafranca, Amics dels Goigs, Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Museu de Badalona, i s'han iniciat intercanvis, a més, amb el Museu d'Història de la Ciutat d'Hospitalet de Llobregat, el Centre d'Estudis d'Altafulla i la Biblioteca de la Caixa Laietana de Mataró, amb la qual cosa el G.E.S. compta ja amb setanta-dos volums.

Publicacions a part, el G.E.S. ha organitzat dos actes públics. El primer, el dia 26 de gener, fou la presentació del llibre d'Ignasi M.ª Muntaner, *Sitges i els conflictes catalans dels segles XVII i XVIII*, a càrrec de l'historiador i estudiós vilanoví Albert Virella i Bloda, acte que s'esdevingué a la Biblioteca. El segon fou la VI visita «Coneguem el Penedès», que l'Institut d'Estudis Penedesencs dedicà a Sitges el dia 4 de març, confiant-ne l'organització a la nostra entitat. En el curs d'aquesta visita es visitaren els museus del Cau Ferrat, Maricel de Mar i Maricel de Terra, i es féu la presentació pública, al Saló Blau, de la *Miscel·lània Penedesenca 1978* i la de l'*Atlas comarcal del Penedès*, dedicat a Sant Sadurn d'Anoia. Assistiren a aquests actes vora tres-centes persones de tota la comarca.

A part dels actes esmentats el G.E.S. ha estat consultat per algunes entitats públiques al llarg de l'any. Així, pel gener, ho fou per la Delegació de Barcelona del Ministeri de Cultura, a través de l'Ajuntament de Sitges, a fi d'omplir unes fitxes dels catàlegs de monuments històrics i artístics del terme municipal. El mes de maig, l'Ajuntament de Sitges oferí a la nostra entitat un lloc dins de la Comissió de Festes, lloc que fou ocupat per decisió de la Junta, per Salvador Picas. El mes de juliol l'Ajuntament demanà de nou el nostre assessorament respecte dels noms que calia donar a determinats carrers, responent el G.E.S. amb l'aportació de dades de topònims antics i tradicionals o de noms de sitgetans importants en la nostra història.

Per fi, en el capítol d'adhesions, cal esmentar, el 29 de maig, el dol per la mort del gran estudiós Eufemià Fort i Cogul. El 22 de juny l'adhesió a l'homenatge de Catalunya a Miquel Coll i Alentorn i el 17 de juliol el dol per la mort de Josep Carbonell i Gener, i el 30 d'agost a l'homenatge literari a Josep Pla. També s'envià una salutació a l'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos celebrada a Lleida.

Com cada any hem d'acabar la memòria agraint a la Biblioteca Popular «Santiago Rusiñol» l'acolliment que ens ofereix, tan valuós per al normal funcionament del G.E.S. en tant no compti amb local propi.

¿Cal fer balanç? Això us correspon a vosaltres. Però potser podríem acabar fent-nos ressó de les paraules de l'amic Ventura Sella: «Sense transcendentalismes, d'una manera pausada i senzilla, però a la vegada ferma i sòlida, el G.E.S. va fent el seu camí i aconpleix la tasca que té assignada per a realitzar dins el mosaic de la societat sitgetana d'avui».

LLUIS JOU
Secretari del G.E.S.

L'obra sitgetana de Jaume Sunyer i Juncosa

per Charles Miles

S'ha dit de l'arquitectura que és música gelada. Per a l'estudiant de l'arquitectura del passat és més útil pensar-hi com a història viva, com a una clau a la porta tancada del temps perdut. Així el modernisme català s'ha estudiat durant els darrers anys tant com a manifestació del catalanisme polític com pel seu valor estrictament artístic. Hi ha, és clar, un cert perill de confiar massa en aquest punt de vista —l'art, a la fi, no és la sociologia— però utilitzat discretament pot servir per a illuminar una època i una forma de viure ja molt llunyanes de les nostres.

Els inicis del moviment cultural que corresponia servir ben bé com a un dels exemples

pon a la Restauració van tenir lloc cap al 1880. Era una època plena de contradiccions —l'optimisme de la burgesia en contraposició a la frustració i la desesperança de la classe obrera més obvis— i aquestes contradiccions es reflecteixen fortament en l'arquitectura del període. En termes artístics es tractava de la florida final i la decadència desbordant de l'estil neoclàssic, del neo-gòtic racionalista, dels primers experiments amb ferro i maons, de l'eclecticisme a la recerca d'un nou estil i, per fi, de les cases humils sense cap estil. Aquí a Sitges tenim un veritable arxiu de pedres en el conjunt d'edificis de les últimes dues dècades del segle diu, i d'aquells que ens resten, aproximadament

dues cinquenes parts són l'obra de Jaume Sunyer i Juncosa.

Jaume Sunyer i Juncosa va néixer a Vilanova i la Geltrú el 22 de Setembre de 1839. El seu pare, Jaume Sunyer i Soler, va traslladar la seva família a Sitges el 1841. Llavors no hi havia cap arquitecte llicenciat a Sitges, i trobem que Sunyer i Soler, només mestre d'obres, realitzava el treball. bé que sense títol, d'arquitecte municipal de la vila, conjuntament amb la família Cros. De la seva obra existeix poca documentació, a part de referències de la restauració de l'ermita de la Trinitat (1855) i de la reconstrucció d'unes poques cases. Malgrat això, es pot afirmar que el mateix símbol de Sitges, el campanar octogonal de la Parròquia, acabat el 1863, és obra seva.

El seu fill, seguint el costum d'aquells temps, adoptà la professió del pare, i fou llicenciat com a mestre d'obres i agrimensor per l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona. El seu debut professional a Sitges va tenir lloc el 1868 i el 1869, amb una sèrie de quinze cases plurifamiliars, la majoria destinades als obrers que treballaven a la fàbrica de sabates de Joan Tarrida al Carrer d'Espanya. Una d'aquestes cases, la qual va pertànyer a Melcior Massó (Carrer de Santa Tecla a la cantonada del Carrer del Dos de Maig, actualment el Bar Fèlix), ens pot servir bastant bé com a mostra del tipus al qual totes corresponen. Si hi busquem elements estilístics, o sigui decoratius, quedarem decebuts, car no n'hi ha. La disposició del portal d'entrada, de les finestres i dels balcons, té una senzillesa elegant, com si fos una anticipació del minimalisme vienès d'Adolf Loos. Desafortunadament, tal senzillesa té més relació amb la pobresa que amb l'art. Malgrat la manca de plànols interiors, només cal consultar els Llibres de Padrons a l'Arxiu Històric Municipal de Sitges per a assegurar-se que aquestes cases estaven ocupades per tres o quatre famílies —de vegades per cinc— amb solament les conveniències sanitàries més rudimentàries. Amb tota justícia hem d'esmentar que encara en les cases més sumptuoses de l'època trobem lavabos i cuines sense cap mena de ventilació. De fet, la crítica més aspra que es pot fer d'aquesta arquitectura és, potser, que és una arquitectura de façanes i poques vegades de substància. La realitat de la vida quotidiana havia d'esperar els desenvolupaments de la primera dècada del segle vint (les cases de pisos de l'època moder-

nista, per exemple) abans de posar-se d'acord amb la pràctica arquitectònica i urbanística.

Després d'aquest treball intensiu dels anys 1868 i 1869 Sunyer començà una dècada d'inactivitat professional. El 1872, «en pleno goce de los derechos civiles y no inhabilitado por los políticos», fou nomenat secretari de l'Ajuntament de Sitges. Onze anys més tard, el 30 de Juliol de 1883, va escriure una lletra de dimissió. Cità raons professionals i interessos personals.

De fet, la nova vida professional de Sunyer començà tres anys enrera amb un projecte d'urbanització datat el 8 de Maig de 1880. Es tracta de la continuació i l'alineació dels carrers de Sant Isidre i Sant Gaudenci, i de l'obertura dels carrers d'Illa de Cuba i de Francesc Gumà. Els carrers nous eren coneguts llavors com a «Calle del Progreso» i «Calle del Ferrocarril», la qual cosa ens indica la ideologia de confiança en el progrés material tant de moda durant aquells temps, i dels mitjans industrials d'aconseguir dit progrés. El projecte mateix, amb els seus carrers amples i rectes, i amb els xamfrans trencats per a formar una placeta a la cantonada d'Illa de Cuba, Sant Isidre i Sant Gaudenci, pertany al tipus d'urbanisme establert a Catalunya el 1859 per l'eixampla de Barcelona, obra d'Ildefons Cerdà. El Pla Cerdà fou també el prototipus dels de Vilanova i la Geltrú (1876), Terrassa (1878), Mataró (1878), Reus (1880), Tarragona (1880), Valls (1881), Alcoi (1881), Granollers (1884), València (1887), Alacant (1887), Tortosa (1890), Badalona (1895) i Sabadell (1900). Malgrat basar-se en el model teòric de la ciutat igualitària, l'eixampla de Jaume Sunyer es va convertir ben aviat en una manifestació de les idees socials, del gust artístic, de la mateixa forma de viure de l'alta burgesia catalana. Aquesta aliança de petits industrials, «americanos» repatriats, i la classe professional portava una visió d'una nova societat catalana i catalanista. La gran importància del seu paper a la recerca d'un nou estil arquitectònic nacional seria difícil d'exagerar. El fet que hi hagués dos mestres d'obres afincats a l'eixampla de Sitges és testimoni eloqüent de llur elevada posició social. L'un d'aquells fou Sunyer mateix, qui, el 1881, va construir la seva casa pròpia al Carrer d'Illa de Cuba, 15. No s'ha trobat ni el plànol ni cap record fotogràfic d'aquesta casa, la qual fou reformada cap al 1910 segons el gust del modernisme decoratiu de Gaietà Miret. L'altre

mestre d'obres fou el seu germà, Josep Sunyer i Juncosa. Ell posseïa dues cases al mateix carrer, els nombres 6 i 8, amb tota probabilitat construïdes per Jaume Sunyer. Ambdues s'han destruït.

Hem d'esmentar els restants projectes d'urbanització de Sunyer abans de tractar de la seva obra arquitectònica. A més de l'esmentat projecte n'hi ha quatre: la modificació de la Plaça d'Espanya (1885), la reforma dels afores del Santuari del Vinyet (1886), i dos projectes d'alineació del Carrer de Jafre (1886 i 1887). Sembla que malgrat l'existència d'un arquitecte municipal —el barceloní Joan Josep Hervàs i Arizmendi— Jaume Sunyer fou l'encarregat de l'aixecament i el compliment de projectes d'urbanisme fins a l'arribada a Sitges de Gaietà Buigas i Monravà el juny de 1888.

Sunyer va assolir la seva maduresa artística cap al 1883, quan inicià una sèrie d'edificis que demostren un grau d'originalitat i de confiança estètica sense paral·lel en la seva obra prèvia. Un examen de la primera d'aquestes cases, encara que no és la més important, ens ajudarà a entendre els desenvolupaments arquitectònics que van caracteritzar les últimes dues dècades del segle dinou. La instància per a edificar diu textualment, «El infrascrito, Don Antonio Almirall Selva... expone: Que en la casa que recientemente ha comprado en la Calle del Agua n.º 17 de esta población, desea renovar la fachada,

quitando los balcones y sustituyéndolos por otros al estilo moderno y abrir una apertura en el piso bajo... para que guarde el orden de simetría...» Serà instructiu comparar la façana principal en el projecte amb la construïda. El plànol ens mostra a la planta baixa dues finestres sense cap motllura, amb el portal d'entrada entre elles. Damunt de cada finestra hi ha una llinda sense cap mena de suport, i damunt de les llindes hi trobem una filera de ganxos apuntats en lloc de l'usual timpà triangular. El primer pis té tres finestres unides per un balcó suportat per cartells decorades amb un full de geganta, ornament típic del període. Aquestes finestres porten motlures llises. Les llindes tenen dues mènsules i són coronats per la mateixa espècie de ganxos. El segon pis té tres finestres senzilles, cadascuna de les quals té el seu propi balcó suportat per dues mènsules. L'efecte d'aquest tractament és el de la divisió del centre d'interès visual, i el de la seva disposició més o menys igual al llarg de tota la façana. La forma més pura d'aquesta solució es pot trobar en l'estil perpendicular —és a dir el gòtic tardà anglès— i en els murs de cortina dels gratacels del nostre temps. Així, ens recordem que en l'art no hi ha cap progrés, sinó desenvolupament. La façana que es va construir, malgrat la utilització d'una ornamentació gairebé idèntica amb la de la façana del projecte, té un efecte molt diferent. Els ganxos apuntats es limiten a la llinda de la finestra central del primer pis, i dels balcons del segon pis només el central se sosté sobre mènsules. El resultat d'aquesta disposició és l'aixecament del centre visual de gravetat al primer pis, fent-hi una «planta noble» a la moda dels anys cinquanta, i crear dos eixos —un vertical i un horitzontal— en els quals es concentra l'ornamentació. Aquesta solució, encara que és bastant conservadora, tenia una vida llarga i feliç; no s'abandonà fins la segona dècada d'aquest segle.

Un altre edifici del mateix any, al Passeig de la Ribera 38 i destruït fa molts anys, ens interessa perquè contenia un nou tipus de balustrada en la qual els balustres eren llisos tots ells. Les variacions sobre aquest tema eren simptomàtiques d'un estil radicalment nou. Basat en l'estètica industrial de la màquina, aquest estil es va rompre definitivament amb la tradició naturalista, i fou dels primers passos cap al premodernisme de l'Exposició del 1888. El seu paradigma sitgetà és la casa d'en Sebastià

Sans Bori a la cantonada dels carrers d'Illa de Cuba i Sant Isidre.

Malgrat el pas d'un segle des de la seva construcció —un segle ple dels desenvolupaments artístics més insòlits— aquest edifici reté el seu poder de sorprendre'ns. Aprofitant el lloc, Sunyer va bastir dues ales perpendiculars, trencant el seu vèrtex i posant-hi el portal d'entrada. Damunt d'una petita escala destacada per la seva angularitat bastant aspra trobem un pòrtic neo-clàssic amb capitells compostos, el qual sosté el balcó central del primer pis. Al nivell del sostre de la planta baixa hi ha una greca correguda, o sigui una banda d'ornamentació geomètrica composta amb línies rectes, verticals i horitzontals. Sobre els pedestals que pugen del pòrtic i formen part de la balustrada de l'esmentat balcó del primer pis hi ha posats dos planters octogonals, els quals es poden trobar també al mur que tanca el jardí. Aquí com en qualsevol altra part de la façana es pot veure el rebuig sistemàtic del naturalisme orgànic a favor d'un rígid mecanisme sense precedent en l'arquitectura mediterrània. Aquesta mateixa severitat és evident en els suports que sostenen la llinda de la finestra central. En lloc de les mènsules usuals trobem triangles llisos a cada costat, gravats amb dissenys superficials, els quals ens recorden el mobiliari victorià anglès de la mateixa època. Sobre aquesta llinda hi ha dos cercles grans que porten una corona d'espigues. Aquests encerclen les inicials del propietari, dues essés rectilínies. La banda horitzontal que separa el primer pis del segon està col·locada ben amunt del nivell del sòl corresponent, donant més importància a l'interior. La cornisa sobre el segon pis se sosté per una filera de llindes grans, i suporta una muralleta emmerletada amb semicercles. Potser l'aspecte més sorprenent de la façana principal és que les parets a cada costat de la petita situada directament davant del xamfrà no porten cap mena d'ornamentació, apart de les línies de la pedra artificial. Aquesta espècie de superfície no trencada esdevé una heretgia artística, i el seu efecte dramàtic és innegable. Es pot veure un intent gairebé idèntic, desafortunadament menys reeixit, en la casa de pisos que es va bastint actualment a la cantonada dels carrers d'Espanya i de Joan Llopis. Tornant a la casa de Sebastià Sans, trobem que les altres façanes, o sigui les que s'enfronten als carrers d'Illa de Cuba i de Sant Isidre, també valen

la pena de ser examinades. Pel que fa a les finestres del primer pis, hi trobem dos aspectes mai no vistos anteriorment en l'arquitectura sitgetana. Els timpans d'aquestes finestres es trenquen al vèrtex per un segment circular, el qual conté una flor estilitzada. Aquest ornament circular, encara que es basa en l'acròtera clàssica, es va convertir en un dels elements més personals de l'estil madur de Jaume Sunyer. L'altre aspecte d'aquests timpans que mereix la nostra atenció és llur mateixa mida. La magnificació d'un detall insignificant per sí sol és un dels trucs més vells del disseny gràfic. Al camp de l'arquitectura significa sempre la ruptura d'una línia de desenvolupament i, alhora, el primer pas al camí cap a un nou estil. L'exemple més conegut d'aquesta mena de metamorfosi artística és l'església de Saint Giles a Cheadle, Anglaterra, obra d'Augustus Welby Pugin, la qual canvià l'estil neogòtic d'una mera imitació d'edificis medievals en un moviment artístic que tenia els seus fins propis, i maneres pròpies d'aconseguir-los. Pel que fa a la casa de Sebastià Sans, podem afirmar que, malgrat la utilització d'elements manllevats del vocabulari neo-clàssic, malgrat la pedra artificial i el conservadorisme de la planta, és un dels edificis més importants a la història de l'arquitectura premodernista, no solament a Sitges sinó a tota Catalunya.

Encara que aquesta mena d'obra mai no va ser repetida, inicià una línia de desenvolupament els resultats de la qual es poden veure en tres o quatre altres cases bastides durant les següents dues dècades. La primera d'aquestes, en ordre cronològic, és la casa d'Antoni Ferret Llopis al Carrer d'Illa de Cuba 22, la qual s'ha conservat gairebé tal com era quan es va construir el 1886. El portal d'entrada és situat al centre del primer pis. S'hi arriba per mitjà d'una escala doble, la qual s'amaga darrera d'un mur de pedra treballada marcat per maons. Aquesta combinació és típica de l'arquitectura catalana de finals del segle passat, i la seva utilització més completa a Sitges és La Pleta, atribuïda a en Francesc Berenguer, acabada el 1894. Pel que fa a la casa d'Antoni Ferret i Llopis, sobre el mur al nivell del carrer hi ha una balustrada amb balustres llisos, damunt de la qual hi puja un pòrtic sostingut per dues columnes de ferro. Això és, que sapiguem, la primera utilització a Sitges del ferro vist, com a element a la vegada estruc-

tural i decoratiu. A cada costat d'aquest pòrtic hi trobem uns finestrals fets en versió més conservadora que aquells que hi ha a la casa de Sebastià Sans. Les finestres del segon pis també ens recorden aquells que els són equivalents a la casa esmentada, car formen una galeria i concentren el pes dels detalls decoratius al cim de la façana. La balustrada damunt de la cornisa és una variació sobre la balustrada del primer pis. Per resumir, la casa ens presenta un aspecte bastant sobri i ben proporcionat. Els detalls decoratius, per aliens que siguin, són subordinats als requeriments de tot el conjunt.

Si la casa de Sebastià Sans és destacada per la seva casta severitat, la casa de Jaume Hill a la cantonada dels carrers de Jesús i de Francesc Gumà, ens aclapara amb una orgia d'ornamentació. Acabat el 1893, aquest edifici conté, a la mateixa façana, dues espècies de capitells compostos sostinguts per tres tipus de columnes i pilastres, timpans rococós sobre entaulaments eclèctics, balustres neoclàssics i motllures renaixentistes. Ja trobem, a les reixes dels balcons, un exemple de la tralla de xurriaques, l'ornament més característic de l'art nouveau francès. És com si Sunyer hagués provat de bastir una enciclopèdia arquitectònica dels estils dels tres segles anteriors. En les mans d'un artista inferior aquesta mena de prova de força hauria resultat un desastre. La prova més convincent del geni de Jaume Sunyer és que superà aquest desafiament, i que creà dels elements més diversos una obra totalment coherent. Dins aquest munt de detalls n'hi ha un que mereix particularment la nostra atenció, perquè demostra la continuïtat i el desenvolupament de la visió artística de Sunyer. Al centre de la balustrada sobre la cornisa de l'edifici s'hi eleva un frontó en forma d'un semicercle, el qual s'ha de considerar el descendent legítim dels merlets de la casa de Sebastià Sans. Aquesta mena de frontó es convertiria en l'element més característic del estil tardà de Jaume Sunyer. La seva apoteosi arquitectònica es troba a les cases de Pere Catasús i de Josep Planes, al Carrer d'Illa de Cuba 23 i 25.

Aquest projecte data l'Octubre de 1898, es tracta de la reforma de dues cases contigües. El mateix fet que fou una reforma ens diu molt. La gent d'aquells temps estava bastant preocupada pel desig de mantenir una posició social igual a la dels seus veïns. Així trobem que l'ac-

tivitat arquitectònica dels anys noranta es caracteritza per reformes, i precisament per reformes de façanes. I així ens sorprenem de trobar, en mig d'aquesta mena de competència social, un exemple de cooperació veïnal. De fet les façanes de les dues cases de les quals parlem són virtualment idèntiques. No trobem necessari repetir-nos amb una ressenya de tots els seus detalls, perquè es corresponen gairebé exactament amb els dels edificis ja esmentats i descrits extensivament. Allò que hem de fer constar és que Sunyer s'aprofità d'aquest projecte per fer-hi la façana més elegant de la seva carrera. L'equilibri que realitzà entre els detalls i l'efecte de tot el conjunt ens demostren l'extraordinària capacitat artística que el portà a la màxima realització de la seva tasca.

Acabat aquest resum de les característiques més destacades del gran estil de Sunyer, ens queda el compliment d'un breu examen de la seva arquitectura popular. Un catàleg de l'obra completa de qualsevol arquitecte de l'època ens ensenyarà que, en la gran majoria de casos, llur treball constà de la projecció d'edificis bastant humils, i que l'oportunitat de demostrar la seva capacitat artística fou severament limitada per les reduïdes dimensions dels edificis mateixos i del pressupost dels seus propietaris. Aquesta coacció s'aplicà encara més al treball dels mestres d'obres. Això no obstant, aquesta mena de limitació no havia de significar una realització artística inferior, la qual cosa es demostra per l'alta qualitat de l'arquitectura popular de Jaume Sunyer. La prova es pot trobar al magatzem que ell va bastir per a Rafael Llopart Ferret el 1893, al Carrer de Francesc Gumà 13. Aquest edifici, encara que fou reformat extensivament durant els anys vint, reté les seves característiques més típiques. El cos central consta d'una planta baixa i un pis, a cada costat del qual hi ha un cos d'una sola planta. Les façanes d'aquests cossos laterals es trenquen per una finestra amb motllures llises, les quals porten un mínim d'ornamentació. Sobre les seves cornises hi puja una balustrada senzilla i ben proporcionada. Pel que fa al cos central, trobem, al nivell del pis, tres finestres amb motllures fetes al mateix estil. L'aspecte més interessant d'aquest conjunt es troba als timpans de les finestres a cada costat de la central. Aquests timpans són fets de tres fileres de maons, en forma d'un zigurat babilonià. Als ulls del segle vint, tenen més a veure amb l'art «deco» del

Hollywood dels anys trenta. En tot cas, fou un ornament alhora elegant i fàcilment aconseguible pels paletes d'aquells temps. Podríem continuar indefinidament amb aquesta espècie d'anàlisi, però no ens sembla necessari. Enfrontat amb les condicions econòmiques més restringides, Sunyer fou capaç de crear un edifici alhora barat de bastir i digne del seu talent.

Per resumir, es pot dir de l'arquitectura de

Jaume Sunyer que fou típica de la seva generació, que manifesta el més sincer respecte —potser nostàlgia— envers la tradició neo-clàssica exemplificada per l'obra del seu pare, i alhora la voluntat de superar qualsevol tradició per a crear una nova arquitectura digna de contribuir a la renaixença del seu país. Pel que fa a Sunyer mateix, diguem simplement que, a més de ser un artesà de categoria, fou un artista.

Els fets del Primer de Maig del 1838

per Vinyet Panyella

El carrer del «Primer de Maig» de Sitges molt recentment ha recuperat el seu nom inicial, ja que en finalitzar la guerra civil el rebatejaren amb el nom de «Dos de Mayo» amb la intenció, suposo, de deixar constància de l'heroïcitat amb què els madrilenys s'alçaren contra Napoleó i de la data en què s'inicià la Guerra del Francès, coneguda a través de la història castellana amb el nom de «Guerra de la Independència». Però es dona el cas que, a Sitges, quan l'Ajuntament Constitucional donà aquest nom a un dels nous carrers de la primera barriada obrera no ho féu amb la intenció de commemorar el dia dels treballadors, sinó amb la de deixar constància d'una altra heroïcitat, no tan llunyana i mitificada com la del «dos de mayo» sinó molt més propera i recent.

Joan Llopis i Bofill, en el seu *Assaig Històric de la Vila de Sitges* (1) explica els successos del dia primer de maig del 1838. Els sitgetans repel·liren l'atac de les tropes carlines que, en un bon nombre, començaven a atacar la Vila de matinada. Val a dir que, en aquell moment, a Sitges predominava un fort esperit liberal i contrari, per tant, en principi, a qualsevol tipus de sectarisme —i menys si aquest era de caire regressiu i absolutista—. Feia relativament poc temps que Sitges s'havia alliberat del domini del Capítol de la Seu de Barcelona, la «jurisdicció de horca y cuchillo» (2), com la qualificaven, encara, el 1825, i encara quedaven pendents de resolució alguns conflictes entre l'Ajuntament i el Capítol sobre el pagament de delmes i altres qüestions. Els sitgetans havien fet tot el possible per retornar «al amable seno de S.M.» (3), i els patricis que menaven els destins de la Vila eren, com ja he dit, liberals convençuts.

Joan Llopis i Bofill fa una explicació dels fets del primer de maig del 1838 força detallada i, segurament, basada en la tradició oral o en notícies conegudes a través de la seva família —els Llopis foren dirigents liberals destacadíssims, i, concretament el seu oncle, Bernardí Llopis i Pujol, era el cap de comanament dels soldats el dia de l'atac carlí—. Per tant, és molt possible, doncs, que les referències de Llopis a aquest fet vinguin de tradició oral.

A la sèrie de Correspondència de l'Arxiu Històric Municipal de Sitges, al volum corresponent a l'any 1838, hi ha un ofici de l'Alcalde Constitucional de Sitges adreçat «Al muy ilustre Señor Gefe Superior Político de Barcelona», i datat l'1 de maig del 1838. Explica la versió dels fets que succeïren molt poca estona abans i ho fa de la manera que segueix a continuació (transcrit literalment i completament l'esmentat ofici).

«Alcaldía Constitucional de Sitges. — Doi parte a V.S. que a las tres y media de esta madrugada han entrado en número de unos 50 facciosos, vadeando al mar hasta a igual de cintura, dexando una guerrilla de reserva de igual fuerza: han llegado a ocupar una tercera parte de la playa; se hacían fuertes detrás de unos laúdes, y los nacionales que ocupaban el fuerte de la puerta del mar, se han defendido tan heroicamente que al cabo de a un cuarto de hora, estaban de retirada desbaratando algo la estacada que está a 50 varas dentro del mar con picos para la salida, dirigiéndose por el camino de Ribas dejando un muerto inmediato al dicho fuerte y tres que han muerto por el camino: han hecho alto en

lo más encumbrado del camino que llaman cruz de Ribas, distante un cuarto de hora de esta villa, en donde han recibido un balazo de los tres disparos de cañón del mismo fuerte, que les partió un individuo e hirió a varios y desemparrando dicha altura se han retirado acia Ribas de donde a las ocho han tomado el camino de Cañellas, llevándose más de 20 heridos en parigüelas y los de más gravedad.

La facción según las noticias dadas por personas de Ribas se compone de dos mil y pico de infantería, y 42 caballos. Los cabecillas Llarch, Pitchot, Margarit y Mayné.

Nosotros hemos tenido dos muertos de los Nacionales de Artillería y uno levemente de infantería herido, todo lo que comunico a V.S. para su conocimiento. Dios guarde a V.S. muchos años. Sitges 1 de mayo de 1838. — Al muy Ilustre Señor Gefe Superior Político de Barcelona.» (4)

NOTES:

(1) — 2.ª edició. Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans, 1977. Col·lecció «Estudis Sitgetans», 1 - p. 93.

(2) — 1825, juliol, 27 - 1827. - «Juan Pablo Ferrer y Sala, escribano de la Villa de Sitges contra el Ayuntamiento de la misma Villa... En la Real Audiencia y Sala del Noble Sr. D. J. M. de Seoane...». - A.H.M. - S. - Processos.

La denominació de «jurisdicció de horca y cuchillo» és el qualificatiu amb què el procurador de l'Ajuntament de Sitges, Pedro Bermúdez, jutja el règim senyorial que menà la Vila durant quatre-cents anys.

(3) — ob.cit.

(4) — No hem pogut saber els noms de tots els morts que hi va haver. El registre parroquial de defuncions corresponent a l'any 1838 s'extravià —molt possiblement els anys de la guerra civil. No obstant això els Acords de l'Ajuntament Constitucional de Sitges del mateix 1838 aporten dades sobre els dos «Nacionales de Artillería» que moriren i el d'infanteria que fou ferit. L'Ajuntament Constitucional, format l'any 1838 per Josep Francesc Carbonell, com a Alcalde 2on; Joan Batlle i Arnet, Francesc Jacas, Cristòfol Palmeta, —tots tres com a Regidors— i pel síndic Joan Casanovas —l'Alcalde primer, Joan Puigventós, no assistí al Ple del dia 1 de maig— acordaren, entre altres coses: «Que se socorren a las pobres viudas de Matías Romeu y de Blas Almós, que sus difuntos maridos han sido víctimas en la desgraciada ocurrencia de la entrada en esta villa de los facciosos, y hasta tanto que el Gobierno les pase la viudedad, a la primera por tener familia con tres reales vellón diarios y a la última por no tenerla con dos reales vellón diarios». Acorden, també, la imposició d'arbitris sobre determinats productes com l'oli d'oliva, el sucre, tota mena d'aiguardent, arengades, cacau, canyella, cigrons, tota mena de llegums, farina, savó, tota mena de blat, pebre, fusta, «por cada pipa vacía o su cómputo», sobre el vi, sobre la carn, i altres productes, per tal de «pagar a las viudas de los fallecidos Blas Almos i Matías Romeu y durante su enfermedad a José Ortís». Suposem que el tal José Ortís és, doncs, el ferit d'infanteria. (A.H.M. - S. Acords, 1838).

Amb el suport de

Caixa de Pensions per la Vellesa i d'Estalvis

‘La Caixa’